

„JEDNOU UVIDÍ SVĚTLO BOŽÍ, AŽ BUDE VHODNÁ DOBA.“ TAJEMSTVÍ ZAPEČETĚNÉ OBÁLKY S POSLEDNÍMI SLOVY T. G. MASARYKA

JIŘÍ KŘEŠŤAN

„Zemřel nám pan prezident Masaryk ve 3 hodiny 29 minut ráno,¹ poznamenal si dne 14. září 1937 do svého soukromého diáře Antonín Schenk. Věrný osobní tajemník, který prý nikdy v noci nezhasínal ve svém pokoji dříve, než se prezident odebral k odpočinku, vyjádřil slovy nejprostšími pohnutý okamžik, který otřásl Československem. Prezident podle Schenka zemřel – „nám“, národnímu kolektivu, občanům republiky. Kolikrát se jen v člancích truchlících nad odchodem velkého muže objevil obraz dětí, opuštěných Hospodářem v době narůstajícího nebezpečí... Jakoby se na chvíli v úctě sjednotili téměř všichni obyvatelé země v srdci Evropy. Básníci blízcí komunistické straně uveřejňovali své oslavné verše na Prezidenta Osvoboditele a státníkova pohřbu se za Sudetoněmeckou stranu zúčastnil Karl Hermann Frank...

T. G. Masaryk byl starý, nemocný muž. V březnu 1937 dovršil 87 let. Právě jeho nejbližší spolupracovníci věděli nejlépe o zdravotních potížích, jež jej sužovaly. Po několika záchvatech mozkové mrtvice v letech 1934 a 1935 byla značně omezena jeho hybnost, měl problémy s pamětí i s řečí.² Úředníci Kanceláře prezidenta republiky museli dokonce používat podpisové razítko,³ protože signování dokumentů mu činilo potíže – pravá ruka byla ochromena. Všichni přijali s pochopením, když 14. prosince 1935 prezidentův abdikační list přečetl místo něho kancléř Přemysl Šámal.

Zdravotní stav bývalého prezidenta se nicméně stabilizoval a postupně zlepšil. V roce 1937 zajel dokonce několikrát do Prahy – ještě 4. července se zúčastnil oslav u příležitosti výročí bitvy u Zborova. Setkával se s některými návštěvami,

---

1 Národní archiv (NA), fond Antonín Schenk, kart. 1, soukromý diář z roku 1937.

2 Přehledné shrnutí zdravotních problémů T. G. Masaryka srv. Liška, Vladimír: Tomáš Garrigue Masaryk známý i neznámý. Praha 2017, s. 179–181.

3 Schenk, Antonín – Smetanová, Jindřiška (ed.): TGM: Proč se neřekne pravda? Ze vzpomínek dr. Antonína Schenka. Praha 1996, s. 186.

zajíždějí do Lán. Na konci července přijal například svého životopisce Zdeňka Nejedlého s jeho chotí. Marie Nejedlá o návštěvě, která se uskutečnila v Lánech 24. července 1937, napsala přítelkyni Máše Veselíkové: „Zajímá se o mnohé, zasměje se rád, na slova se rozpomíná, oči jaksi zadívané chvílemi kamsi daleko, daleko. Vlídny hostitel. Na práci se Z[deňka] ptal, o našich největších lidech mluvil. [...] O své práci mluvil, o bojích, jež svedl, lidi hodnotil – Dobrovského snad nejvýš kladl, Gebauera a Hostinského pak.“⁴ To by svědčilo o tom, že prezident byl stále v obdivuhodné duševní kondici. Nejedlých si ale všimli, jak je zesláblý a že mluví pomalu. Při odchodu se neubráníla Marie Nejedlá dojetí: „Jako by slunce zapadlo a zůstala otázka – uvidíme ho ještě?“

Nikdo si nechtěl připouštět myšlenku na prezidentův odchod. On sám o smrti uvažoval často. Bylo to koneckonců jedno z důležitých témat jeho filozofie. Zamyslením nad smrtí začíná Masarykovo první knižně vydané dílo, nazvané Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty. Smrt, odumírání chápal jako přirozenou, nezbytnou součást života: „Žítí a umírání se vyskytuje zároveň na každé živoucí pozemské bytosti: jednotlivé části, celé tělo se opotřebojuje, aby se znova obnovilo, omládl; děje se nepřetržitá asimilace, organizace, ustavičný boj života se smrtí, každý krok dopředu je zároveň krokem vzad.“⁵ O smrti si povídal prezident také s autory knih o sobě, jež byly založeny na vzájemných „hovorech“ – s Karlem Čapkem⁶ i Emilem Ludwigem.⁷

Když na Štědrý den roku 1936 hlásil rozhlas, že zemřel Masarykův dávný spolupracovník Jan Herben, prezident prý usilovně zaplakal: „A já tu ještě jsem!“⁸ V Masarykově lese padaly mohutné pně. V lednu 1937 zemřel historik Josef Pekař, s nímž vedl kdysi tak ohlasnou diskusi o smyslu českých dějin, v dubnu odešel jím tolik respektovaný literární kritik František Xaver Šalda, v květnu vydechl naposledy blízký spolupracovník a urputný rival Karel Kramář, první předseda vlády Republiky československé... Odešel dříve, než se mohli smířit.

„Nechtěl bych zemřít na jaře, ani v plném létě,“⁹ řekl prý jednou TGM před svým literárním tajemníkem a archivářem Vasilem Kaprálkem Škrachem, když filozofovali o posledních věcech člověka. Jakoby Osud chtěl vyhovět prezidento-

---

4 Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR (MÚA AV ČR), fond Marie Nejedlá, inv. č. 585a, kart. 13, dopis M. Nejedlé M. Veselíkové z 25. 7. 1937.

5 Masaryk, Tomáš Garrigue: Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty. Praha 2002, s. 15.

6 Čapek, Karel: Hovory s T. G. Masarykem. Praha 2013, s. 125–128 a 155–161.

7 Ludwig, Emil: Duch a čin. Rozmluvy s Masarykem. Praha 2012, s. 148–154.

8 Polák, Stanislav: T. G. Masaryk. Za ideálem a pravdou, sv. 6. Praha 2012, s. 226.

9 Škrach, Vasil Kaprálek: Loučení s T. G. Masarykem. In: Hofmann, Josef – Odstrčil, Oskar (eds.): T. G. M. Jak jsme ho viděli. Praha 1947, s. 347.

vu přání... Prvního dne prvního podzimního měsíce hostili Jan a Alice Masarykovi v Lánech britského přítele Československa Edwarda I. Sparse, ústeckého průmyslníka Schichta, vdovu po zlínském podnikateli Marii Baťovou a dr. Jaroslava Císaře, Masarykova spolupracovníka a tajemníka z let 1918–1919. Toho pozval TGM o čtvrté hodině odpolední spolu s dcerou Alicí na projížďku kočárem. Prezident s Císařem vzpomínali na Brno, na společné známé v Lidových novinách, Masaryk si připomínal svou četbu, vzpomínal na boj proti Rukopisům.¹⁰ Slíbil dokonce nadiktovat krátký text k rukopisným bojům do chystané brožury. V kočáře pořídil Císař fotoaparátem Leica detailní snímek prezidentovy tváře.

Po večeri 1. září prezident ještě poslouchal Schubertovu Symfonii C-dur, přenášenou rozhlasem z Vratislavi. Patnáct minut před půlnocí přišel atak mrtvice, jehož si našťestí povšimla ošetřovatelka Růžena Seifertová. Klíčnik Josef Rančák spolu s komorníkem Bohumilem Příhodou pak budili osazenstvo zámku se znepokojivou zprávou, že panu prezidentovi se udělalo zle. V Lánech byli v tu dobu přítomni, jak jsme se již zmínili, dva jeho potomci – Alice a Jan, který tu trávil konec své letní dovolené. Dvacet minut po půlnoci byli o události vyrozuměni prezident republiky Edvard Beneš a ministerský předseda Milan Hodža, kteří se hned vydali na cestu do Lán.

Průběh choroby i dění v domě po 1. září 1937 máme podrobně zmapován. Ošetřující lékaři vydávali zprávy o jeho zdravotním stavu (mezi 2. a 14. zářím bylo vydáno celkem 25 lékařských zpráv), záznamy pořizovali i pracovníci Kanceláře prezidenta republiky. Vedli dokonce podrobné zápisy o příjezdech všech, kteří chtěli v tyto dny být v blízkosti zakladatele československého státu a posílit rodinu v její naději (prezidentova mladší dcera Olga Revilliodová přiletěla ze Ženevy 3. září), ale třeba i o telefonátech, došlých telegramech či zanechaných vizitkách.

V Lánech byli přítomni novináři, kteří dění sledovali a referovali o něm. V nejtěsnější součinnosti s rodinou a se spolupracovníky TGM působili především zaměstnanci Československé tiskové agentury Augustin Novák, Ladislav Pazourek a Jan Šejhar, kteří působili přímo na zámku a dokonce, když bylo potřeba, ochotně pomáhali při zodpovídání telefonických dotazů i s jinými úkoly. Na zámku dleli „četkaři“ ve dnech 2.–6. a 12.–17. září.¹¹ Jeden z nich, Augustin Novák, zanechal

10 Srv. Císař, Jaroslav: V šestnáct hodin... In: Kopta, Josef – Čapek, Karel – Škrach, Vasil Kaprálek (eds.): Dni žalu. Památník o sklonku života, o nemoci, smrti a pohřbu presidenta Osvoboditele T. G. Masaryka. Praha 1937, s. 19–20. Císař, Jaroslav: Tak žije v mé paměti... In: Hofmann, Josef – Odstrčil, Oskar (eds.): T. G. M. Jak jsme ho viděli. Praha 1947, s. 207. Schenk, Antonín – Smetanová, Jindřiška (ed.): TGM: Proč se neřekne pravda? Ze vzpomínek dr. Antonína Schenka. Praha 1996, s. 243. Naposledy k tomu viz Pousta, Zdeněk: Jaroslav Císař – astronom a diplomat v Masarykových službách. Praha 2016, s. 217.

11 Blíže k práci žurnalistů a zejména redaktorů ČTK v Lánech pojednává elaborát Žurnalisté, uložený in: NA, fond Antonín Schenk, kart. 1, podklady k 24. kap. Schenkových pamětí.

ucelené svědectví o zářijovém dění.¹² S odstupem doby podal podrobnou zprávu o posledních dnech TGM a jeho pohřbu Antonín Schenk – věnoval jim celou kapitolu svých pamětí, dochovaných v rukopise v Národním archivu.¹³ Kapitola obsahuje celkem 96 stran, psaných na psacím stroji. Bývalý prezidentův osobní tajemník ji dokončil 21. května 1969. Jeho neteř, spisovatelka Jindřiška Smetanová potom pasáže, které považovala za nejdůležitější, edičně upravila a vydala knižně. Existuje řada dalších vzpomínek, publikovaných v periodikách či knižně.

Poslední dny TGM a archiv Jana Masaryka

Zdálo by se, že o posledních dnech TGM víme již vše. Přesto však existuje jeden dosud němý svědek, který možná postaví prezidenta do nového světla. Dne 24. dubna 1996 získal Státní ústřední (dnes Národní) archiv vzácný přírůstek – osobní archiv Jana Masaryka, někdejšího ministra zahraničních věcí. Řediteli archivní správy Ministerstva vnitra Oldřichu Sládkovi a řediteli archivu Václavu Babičkovi jej předal Antonín Sum z pověření Catriony Soukupové, vdovy po Lumíru Soukupovi. Soukup a Sum byli osobními tajemníky Jana Masaryka (oba od roku 1947) a stáli mu po boku až do jeho tragického skonu 10. března 1948. Sumovi se podařilo poslat některé archiválie Jana Masaryka, které zůstaly v jeho bytě po jeho úmrtí, prostřednictvím přátel na americkém, britském a francouzském velvyslanectví do Skotska, kam Soukup v červnu 1948 ilegálně emigroval.

Důležité bylo, že Soukup v té době již měl ve správě písemnosti z let druhé světové války, které mu Jan Masaryk začal předávat v době, kdy byl německým letečtvem bombardován Londýn. Pravděpodobně někdy v roce 1940 mu v Edinburgu, kde Soukup vedl Skotsko-československý dům, o svěřených věcech řekl: „Jednou uvidí světlo boží, až bude vhodná doba.“¹⁴ Písemnosti, fotografie a další archiválie mu předával osobně nebo zasílal poštou. Soukup je ukládal v bankovním sejfě. Zásilky do banky chodily i v době, kdy Soukup již pracoval v Praze, poslední přišla v prosinci 1947. V březnu 1948 mu v Praze ministr v neblahé předtuše sdělil: „Pochybuji, že ten archiv ve Skotsku ještě uvidím. Nechávám na Vás, kdy a jak ho použít. Poradte se s Bruce Lockhartem.“¹⁵ Soukup soubor po roce 1948 postupně obohatil o dokumenty prezidentových dcer Alice Masarykové a Olgy Revilliodové i o další masarykovské archiválie. Po odchodu do důchodu

---

12 Novák, Augustin: Dni a noci v Lánech 2.–21. září 1937. Praha 1937.

13 NA, fond Antonín Schenk, kart. 1, rukopis vzpomínek, kap. 24. Konec života. Smrt a pohřeb.

14 Soukup, Lumír: Chvilé s Janem Masarykem. Praha 1994, s. 20. K archivu srv. též: Sum, Antonín: Úvodem. In: Sum, Antonín: Otec a syn. Tomáš Garrigue a Jan Masarykové ve vzpomínkách přátel a pamětníků. Praha 2000, s. 13–14; Sum, Antonín: Úvod. In: Sládek, Oldřich (ed.): Osudové kroky Jana Masaryka. Výběr dokumentů ke 110. výročí narození Jana Masaryka. Praha 1996, s. 7.

15 Soukup, Lumír: Chvilé s Janem Masarykem. Praha 1994, s. 112.

v roce 1981 přesídlil Lumír Soukup s chotí Catrionou do jižní Francie a masarykovský archiv putoval s nimi.

Antonín Sum byl v roce 1949 zatčen a poté odsouzen v jednom z procesů, navazujících na monstrproces se skupinou Milady Horákové a z vězení vyšel až v roce 1962. Byl potom v kontaktu s vnučkami TGM – Annou a Herbertou Masarykovými. S jejich souhlasem v roce 1996 našemu archivu předal „Soukupův archiv“. A právě s nimi se prý také dohodl, že archivu svěří později i malou bílou zalepenou obálku o rozměrech 23,1 cm x 16,4 cm. Předal mi ji 19. září 2005. Na obálce je několik otisků úředního kulatého razítka s textem: „JUDr. Antonín Sum, tlumočnick jazyka anglického, francouzského, německého, ruského a latinského“. Nalezneme zde také rukou psané poznámky složitely: „Soukupův archiv Jana Masaryka“ a „Antonín Sum 19. 9. 2005 pečeť do r. 2025“. V době, kdy mi obálku přinesl, již vnučky TGM nežily. Anna Masaryková zemřela v březnu 1996, její sestra Herberta ji následovala v září toho roku. Nedlouho po předání obálky (v srpnu 2006) zesnul i Antonín Sum.

Jaké tajemství skrývá bílá obálka? Antonín Sum mi při jejím předání svěřil, že uvnitř jsou slova T. G. Masaryka, jež Jan zapsal u otcova smrtelného lože. Tedy – poslední slova zakladatele československého státu? Připomeňme, že bezprostředně po Masarykově úmrtí se začala šířit zvěst, že existuje jeho soukromá a politická závěť, která „bude tehdy a tehdy otevřena“.¹⁶ Možnost existence závěti naznačoval například obvykle dobře informovaný deník národně socialistické strany České slovo 15. září 1937 v redakčním článku, který probíral možnosti, jak a kde by měl být prezident pohřben: „Zdá se, že za těchto okolností bude východiskem prozatímní pohřbení v Lánech, ačli neustanovil v nějaké formě výslovně jinak, což do této chvíle není ještě známo. O nějaké závěti Masarykově se však nic neví.“¹⁷ Dodejme pro úplnost, že list České slovo v té době proti všem jiným variantám (Lány, Památník osvobození na Žižkově, rodinná hrobka Masarykových na Olšanských hřbitovech, obora Hvězda) preferoval ideu pohřbení TGM na Pražském hradě, vedle českých králů.¹⁸

Rodina se pokusila spekulace o existenci zatajované závěti utnout hned v zárodku. Po úradě s Janem Masarykem uveřejnil v Lidových novinách Benešův důvěrník Hubert Ripka, skrývající se pod šifrou „ip“, hned 16. září razantní dementi: „Rozšířily se domněnky, že existuje závěť prezidenta Osvoboditele. Bylo s námi [!] z prezidentovy rodiny sděleno, že prezident Masaryk nezanechal nijaké závěti ani

16 Srv. elaborát Závěť pana presidenta T. G. Masaryka. In: NA, fond Antonín Schenk, kart. 1, podklady k 24. kap. Schenkových pamětí.

17 Týden národního smutku. Kde a jak bude Masaryk pohřben. In: České slovo 29, č. 218, 15. 9. 1937, s. 1.

18 K dobovým úvahám o místě, kde má být pohřben TGM srv.: Hájková, Dagmar: Constructing National Unity. Commemorations of Tomáš G. Masaryk's Death. In: Střed 4, 2012, č. 1, s. 36–40.

jiného právního pořízení. Prezident jen vyjádřil příležitostně členům rodiny svá přání a dispozice. Proto není ani žádného výslovného jeho určení o tom, jak by měl být pohřben. Je však známo s naprostou určitostí: vždy si přál, aby odpočíval po boku své ženy. Rovněž je známo, že si přával, aby byl pochován v zemi.¹⁹ Masaryk v tomto duchu opravdu v soukromí nejednou uvažoval. Karlu Čapkovi podle svědectví jeho ženy Olgy Scheinpflugové řekl jadrně: „Chci ležet po smrti pod drnem a se svou paní.“²⁰

Bylo vůbec možné, aby po ataku mrtvice 1. září starý prezident diktoval svému synovi nějaké poselství? Zpočátku jistě ne, ale potom se zdálo, že prezidentův stav se stabilizuje, lékařské zprávy od 3. září byly stále optimističtější. Od 5. září začaly být vydávány jen jednou denně, což svědčilo o tom, že bezprostřední nebezpečí pominulo. Toho dne mohl s Masarykem promluvit prezident Edvard Beneš. Ten nakonec, uklidněn vývojem situace, odejel 6. září večer na plánovanou a odkládanou cestu na Slovensko. Dne 6. září opustili Lány, jak jsem již uvedl, také zpravodajové ČTK. Zlepšení prezidentova stavu zaznamenalo především osazenstvo zámku. Prezidentova sekretářka a písařka Jarmila Kaloušová na to později vzpomínala: „Co téměř nikdo nečekal, stalo se. Pan prezident se i tentokrát vzpamatovával. Asi za tři dny [od ataku mrtvice v noci z 1. na 2. září – J. K.] jsem na schodišti potkala osobního lékaře. Usmíval se. Naklonil se ke mně: „Je to lepší!“ a honem běžel dál. A po celém zámku se šíří, sděluje to jeden druhému ve vesnici a celé republice hlásí rozhlas: Je to lepší!“²¹

V neděli 5. září s Masarykem mluvila také vrchní sestra Miluše Kapsová. Vzpomněl si na projížďku kočárem 1. září a dokonce zažertoval, když se jej zeptala, jestli si vzpomíná, kdo s ním v kočáru byl: „Říkali jsme mu monarcha.“ Věděl, že dr. Císař býval jeho osobním tajemníkem. A příznačně dodal: „Byl to hodný hoch.“²² Ještě 10. září psala Anně Horákové-Gašparíkové, bývalé archivářce TGM, její sestra Želmíra Gašparíková, která v tu dobu v Lánech pracovala jako „předčítačka“ (knihovnice), že prezidentův stav se velmi zlepšil. „Nastalo zvláštní vyjasnění. TGM se stal hovornějším.“²³ V jakési „chvilí vyjasnění“ mohl tedy odcházející prezident synu Janovi sdělit něco, co chtěl zachovat budoucím generacím.

Vývoj prezidentova zdravotního stavu shrnul ve svých vzpomínkách pracovník Československé tiskové kanceláře Augustin Novák: „V pátek 3. září byl ne-

---

19 Ripka, Hubert (podepsán šifrou ip): President Osvoboditel nezanechal závěť. In: Lidové noviny 45, č. 466, 16. 9. 1937, s. 2.

20 Scheinpflugová, Olga: Český román. Praha 1991, s. 390.

21 Kaloušová, Jarmila: S prezidentem v Lánech. Praha 1999, s. 157.

22 Císař, Jaroslav: Tak žije v mé paměti... In: Hofmann, Josef – Odstrčil, Oskar (eds.): T. G. M. Jak jsme ho viděli. Praha 1947, s. 208 (poznámka editorů).

23 Horáková-Gašparíková, Anna: Z lánského deníku. 1929–1937. Praha 1997, s. 200.

mocný celý den při jasném vědomí, vnímal svoje okolí, reagoval na otázky; také mluvil a zřetelnými slovy projevoval svoje přání. Mluvil také po všechny dny následující. Nesmíme ovšem zapomínat, že mnoho řečí pan prezident nikdy nenadělal, ani když byl zdrav a v plné síle životní; zvláště se svým okolím se často raději dorozumíval mlčky nežli slovy.²⁴

V noci z 11. na 12. září přišel nový, poslední atak. Ráno 12. září museli lékaři konstatovat, že ke komplikacím se přidružil zápal plic. Té noci se prý z lánské obory ozýval sýček a děsil ženu klíčníka Josefa Rančáka Pavlu, která nemohla spát – v přízemním služebním bytě na zámku v Lánech se chystala k porodu. Dodejme, že sýček byl prý slyšet již předtím, na začátku září, kdy Masaryk čelil předchozímu nárazu mrtvice.²⁵ Od záchvatu v noci z 11. na 12. září ležel prezident se zavřenými očima, těžce dýchal a nemluvil. Jeho vědomí bylo zastřené.

Dne 14. září před půl čtvrtou ráno dobojoval prezident poslední zápas. Osobní lékař Adolf Maixner přítomným oznámil tichým hlasem: „Tomáš Garrigue Masaryk právě skončil.“²⁶ Později přidal vzpomínku, již v její morbidnosti ocenil zejména zájemci o svět medicíny: „Třesoucí se rukou zatlačil jsem [...] oči, které viděly vždy tak daleko dopředu.“²⁷ Alice Masaryková po starém zvyku otevřela dokořán okno u lůžka, na němž spočívalo tělo nebožtíka. Byl konec. První předstoupil před novináře se zprávou o otcově skonu Jan Masaryk (měl mimochodem toho dne jedenapadesáté narozeniny): „Jak krásně žil, tak krásně zemřel. [...] Nemůže se o něm říci, že zhasl. Nezhasl – dohořel. [...] Potřeboval už takového odpočinku. I toho posledního, věčného.“²⁸ Podle opakované legendy se téže noci v bytě klíčníka Rančáka na zámku v Lánech narodil zdravý chlapec.²⁹ Dostal jméno Tomáš a jeho kmotrem se stal Jan Masaryk. Ve skutečnosti se narodil až o dva dny později, 16. září.³⁰

24 Novák, Augustin: Dni a noci v Lánech 2.–21. září 1937. Praha 1937, s. 15.

25 S motivem sýčkova houkání pracuje se zalíbením například Novák, Augustin: Dni a noci v Lánech 2.–21. září 1937. Praha 1937, s. 9 a 11. Sýček či sýčkové se objevují už v dobových referátech o dění v Lánech, psaných v září 1937.

26 Schenk, Antonín – Smetanová, Jindřiška (ed.): TGM: Proč se neřekne pravda? Ze vzpomínek dr. Antonína Schenka. Praha 1996, s. 257.

27 Maixner, Adolf: Tomáš Garrigue Masaryk. Vzpomínky osobního lékaře. Praha 1938, s. 44.

28 Kratochvíl, František: Velká noc. In: Hofmann, Josef – Odstrčil, Oskar (eds.): T. G. M. Jak jsme ho viděli. Praha 1947, s. 352.

29 Schenk, Antonín – Smetanová, Jindřiška (ed.): TGM: Proč se neřekne pravda? Ze vzpomínek dr. Antonína Schenka. Praha 1996, s. 257.

30 Datum a místo narození T. Rančáka jsou uvedeny in: https://www.myheritage.cz/person-5000107_130674161_130674161/toma%C5%A1-ran%C4%8Dak [25. 2. 2019]. Jan Kahuda mi oba údaje ověřil in: NA, fond Policejní ředitelství v Praze – pobytová evidence – přihlašovací karty Josefa a Tomáše Rančákových. Za snahu o ověření těchto údajů z dalších oficiálních

Tomáš Garrigue Masaryk nemohl zřejmě v září roku 1937 namluvit svému synu Janovi nějakou souvislou závěť či odkaz národu. Na to byl dopad mrtvice příliš devastující. Mohl se však pokusit aspoň útržkovitě sdělit svému synovi něco, co považoval v tu chvíli za důležité. Mohlo se to stát někdy mezi 3. (či spíše 5.) a 11. zářím. Vasil Kaprálek Škrach si později vzpomněl na telefonický rozhovor s Janem Masarykem v neděli 12. září, kdy jej prezidentův syn zval k poslednímu rozloučení u lůžka umírajícího: „On [Jan Masaryk – J. K.] už nevěřil od té chvíle, co se mu zdálo, že se otec sám, asi ve čtvrtek předtím, vzdal naděje.“³¹ Někdy ve čtvrtek 9. září ztratil tedy prezident definitivně naději a začal se hotovit k odchodu. Právě postupná ztráta víry v uzdravení se mohla stát impulsem k tomu, aby se pokusil formulovat své poslední poselství. Pravděpodobným datem vzniku textu, zapečetěného v obálce, se jeví 5. září, kdy TGM přijal Edvarda Beneše a u setkání jistě nechyběl ani Jan Masaryk.

Proč k rozpečetění obálky dojde až v roce 2025, celých 88 let od úmrtí Prezidenta Osvoboditele? Proč museli nejdříve odejít všichni svědci a pamětníci? Otevření obálky se nedožije dokonce ani hoch, který se choti prezidentova klíčníka Josefa Rančáka narodil dva dny po prezidentově úmrtí. Tomáš Rančák zemřel v Praze před třemi roky, 22. prosince 2016 ve věku 79 let.³² Jaké tajemství obálka skrývá, že musela zůstat uzavřena? Rovnou jistě můžeme vyloučit, že se jedná o nějaký žert – dr. Antonín Sum byl seriózní muž a odkaz Masarykových byl pro něho nedotknutelný.

Pochopitelně, existuje možnost, že záznam Jana Masaryka není datován, pochází z jiné doby a Antonín Sum a vnučky TGM se při jeho dataci zmýlili. Mohlo by jít třeba o jinou variantu záznamu Jana Masaryka, pocházejícího ze dne 31. srpna 1934, na který nedávno upozornila Dagmar Hájková.³³ Prezident se necítil na konci léta 1934 dobře a hovořil v Janově přítomnosti s Edvardem Benešem přerývané o svém pohřbu a o budoucnosti státu. Vyjádřil důvěru v Beneše, kterému dokonce řekl, že ho má rád. Najdeme tu několik poněkud drsných charakteristik Čechů a Slováků i doporučení, jak postupovat vůči Němcům a Maďarům. TGM mluvil směsicí angličtiny (ta převládala) a češtiny.

zdrojů děkuji v této souvislosti Lence Hrotíkové, Karlu Kouckému, Renatě Kuprové, Renatě Purnochové a Ireně Veveřkové.

31 Škrach, Vasil Kaprálek: Loučení s T. G. Masarykem. In: Hofmann, Josef – Odstrčil, Oskar (eds.): T. G. M. Jak jsme ho viděli. Praha 1947, s. 350.

32 Datum a místo úmrtí T. Rančáka jsou uvedeny in: https://www.myheritage.cz/person-5000107_130674161_130674161/toma%C5%A1-ran%C4%8Dak [25. 2. 2019].

33 Hájková, Dagmar: Constructing National Unity. Commemorations of Tomáš G. Masaryk's Death. In: *Střed* 4, 2012, č. 1, s. 33–34. Rukou J. Masaryka psaný záznam slov TGM z 31. 8. 1934 je uložen in: MÚA AV ČR, fond Jan Masaryk, kart. 2, složka 14. D. Hájkové vděčím za zpřístupnění dokumentu. Srv. též Hájková, Dagmar: Poslední slova známých osobností... In: *Respekt* 29, č. 19, 7. 5. 2018, s. 6.

Pokud se v obálce nachází skutečně záznam slov TGM ze září roku 1937, nebude se možná příliš lišit od záznamu z roku 1934. Může se tam znovu objevit úvaha o pohřbu, ten, zdá se, prezidentovi ležel na mysli. Po konzultaci s Dagmar Hájkovou se mi zdá stejně jako jí nepravděpodobné, že by v záznamu bylo nějaké skandální rodinné tajemství (typu „můj skutečný otec byl...“) nebo nějaké pikantní odhalení (například o vztazích TGM k ženám, třeba o jeho milence Oldře Sedlmayerové³⁴) – v tom případě by Antonín Sum po dohodě s vnučkami TGM záznam pravděpodobně zničil – památka TGM pro ně byla téměř posvátná...

T. G. Masaryk byl člověk politický, proto je pravděpodobné, že před smrtí myslel na další osud vlasti a její politické směřování. Musel vnímat zhoršování mezinárodní situace. Trápily ho národnostní rozpory v Československu, které rozdíraly republiku, mohla zaznít i nějaká peprná poznámka na adresu politiků. Svému životopisci Zdeňku Nejedlému prý jednou z Hradu ukázal dolů k parlamentu: „Ti strejcové tam dole [...] se umějí jen hádat a kšeftařit“.³⁵ Těžko ovšem říci, zda nějaký vyhraněný soud ve vztahu k politikům mohl být příčinou uzavření obálky – spíše ne. Musel by být hodně peprný a nemilosrdný. Dal-li TGM nějakou politickou směrnicí osobně synu Janovi, pak jistě zaznělo ono pověstné: „Zůstaň s Benešem!“ To Jan Masaryk nejednou označil za „odkaz“ TGM, který on samozřejmě dodržoval, byť cítil jeho tíži. Jan to po roce 1945 opakoval příteli Robertu Bruce Lockhartovi, britskému diplomatovi, s nímž trávil nejednu volnou chvíli. A ten to později potvrdil Lumíru Soukupovi.³⁶

Historikovi a spisovateli Pavlu Kosatikovi Antonín Sum o existenci obálky, kterou přivezl z ciziny, vyprávěl. „Mně řekl, že ten text se měl týkat věci víry a že mu při čtení nebyl příjemný, takže se rozhodl ho spálit.“³⁷ To je svědectví, které se jeví jako velmi věrohodné. Bylo by přirozené, kdyby se T. G. Masaryk před branou věčnosti obíral jako hluboce věřící člověk otázkami víry. A je možné, že cesta jeho úvah se ubírala směry, které nemusely Antonínu Sumovi nebo vnučkám TGM konvenovat. Dodejme, že příčinou uzavření obálky se mohla stát také samotná

34 Ke vztahu TGM ke spisovatelce O. Sedlmayerové naposledy Zídek, Petr: Utajená láska prezidenta Masaryka. Oldra Sedlmayerová (1884–1954). Praha 2017.

35 MÚA AV ČR, fond Zdeněk Nejedlý – rukopisy publikované, kart. 59, č. 3805. Projev ze 7. 3. 1948, ač nebyl publikován, byl pořadatelem fondu ponechán mezi rukopisy projevů uveřejněných ve Spisech Zdeňka Nejedlého pod názvem Nedělní epištoly.

36 Soukup, Lumír: Chvilé s Janem Masarykem. Praha 1994, s. 37. Prání, aby Jan Masaryk zůstal po Benešově boku, jež měl údajně TGM vyjádřit v „pozdním létě“, kdy již byl „na smrtelné posteli“, nalezneme také in: Davenportová, Marcia: Jan Masaryk – poslední portrét. Praha 1991, s. 51–52. Ke vztahu J. Masaryka k Benešovi srv. Lockhart, Robert Hamilton Bruce: Jan Masaryk. Osobní vzpomínky. Krnov 2003, s. 49, 56 a 63–65.

37 Kosatik, Pavel: O tom, že v rámci záchrany pozůstalosti Jana Masaryka... In: Respekt 29, č. 19, 7. 5. 2018, s. 6.

forma zápisů, záznam řeči, který ukáže TGM jako velmi nemocného člověka, jehož myšlenky se již možná divně rozbíhaly...

Na všechny otázky se dovíme odpověď až 19. září roku 2025. Dne 22. února 2017 na setkání přátel Národního archivu bylo zahájeno odpočítávání, kolik času ještě zbývá do otevření záhadné obálky.³⁸ Odpočítávání zahájil emeritní vedoucí katedry pomocných věd historických a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, prof. Ivan Hlaváček. Moudře nás varoval, abychom neměli přehnaná očekávání. Myšlení těch, kdož stanou před branou věčnosti, bývá poznamenáno tíhou okamžiku a jejich fyzickým i psychickým stavem. Chtěli jsme se v tu chvíli o tajemství podělit především s úzkým kruhem příznivců a spolupracovníků archivu. Zprávu o tajemné obálce nicméně zachytila s malým zpožděním Česká televize a reportáž o ní připravil Jakub Železný – byla vysílána v Událostech na ČT 1 dne 14. září 2017, ve výroční den úmrtí prezidenta Osoboditele.³⁹ Dne 30. dubna 2018 byla potom (přes mé pochyby a rozpaky!) obálka neplánovaně instalována na výstavě Národního archivu Labyrintem dějin českých zemí, jež se konala v Císařské konírně na Pražském hradě. Vzbudila velkou pozornost novinářů i návštěvníků výstavy.⁴⁰

Tichý svědek, pocházející snad z prezidentových posledních dní, kdy republika uprostřed nepřátelského světa se již pozvolna nořila do soumraku, leží uzamčen v trezoru Národního archivu. Existence zapečetěné obálky by neměla být podnětem k slídění po senzácích kolem rodiny Tomáše Garrigua Masaryka, ale impulsem k tichému zamyšlení nad jeho odkazem pro naši dobu.

---

38 Křesťan, Jiří: Poslední slova T. G. Masaryka! Co skrývá zapečetěná obálka? In: <http://www.nacr.cz/2017/09/12/posledni-slova-t-g-masaryka/> [25. 2. 2019].

39 <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/217411000100914/obsah/568393-vzkaz-umirajiciho-prezidenta> [25. 2. 2019].

40 Rozhovory, které jsem poskytl při příležitosti instalace obálky s posledními slovy T. G. Masaryka na výstavě Národního archivu Labyrintem dějin českých zemí dne 30. 4. 2018 srv.: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1096898594-udalosti-komentare/218411000370430/> od 44.31 do 45.25; <https://search.seznam.cz/?sId=4iahwFJRyA006y3VCB0&sourceid=top&q=Ud%C3%A1losti+na+TV+%C4%8CT+1+30.+4.+2018&sgId=pRtThxPkXxWb4iun4xjy6hwoknmMzGLf-ziqMYGwbk7%3D%3D&oq=Ud%C3%A1losti+na+TV+%C4%8CT+1+30.+4.+2018&aq=-1&su=bod16.26do18.54> <http://www.ceskatelevize.cz/hledani/?q=ob%C3%A1lka&cx=000499866030418304096%3Akwbsey4s4jw> [25. 2. 2019]. Srv. též Procházková, Andrea: Poslední vzkaz od TGM. Co skrývá text, který nadiktoval první československý prezident těsně před smrtí svému synovi. In: Respekt 29, č. 19, 7. 5. 2018, s. 30. Posledně uvedený text obsahuje některé nepřesnosti a nepodložené dohady, dva z nich ostatně hned v názvu.

„Einmal werden sie das Licht der Welt erblicken, wenn die geeignete Zeit kommt.“ Das Geheimnis des versiegelten Umschlags mit den letzten Worten T. G. Masaryks

Im Jahr 1996 übergab Antonín Sum, der ehemalige Sekretär des Außenministers Jan Masaryk, dem Staatlichen Zentralarchiv (heute Nationalarchiv), den Archivbestand dieses populären Politikers, der sich vor allem dank des Verdienstes seines zweiten Sekretärs, Lumír Soukup, erhalten hat. Im Jahr 2005 fügte Antonín Sum diesem Archivbestand einen versiegelten Umschlag hinzu, der die letzten Worte des Präsidenten Tomáš Garrigue Masaryk beinhalten soll, so wie sie von seinem Sohn Jan aufgezeichnet worden waren. Der Umschlag soll 2025 geöffnet werden. Die Studie verfolgt detailliert die letzten Tage T. G. Masaryks im September 1937 und stellt Überlegungen an, was sich in dem versiegelten Umschlag befinden könnte. Es könnte sich um ähnliche Worte handeln, wie sie im August 1934 T. G. Masaryk während einer Krankheit im Beisein seines Sohnes an Edvard Beneš gerichtet hatte, diese haben vor allem einen politischen Inhalt, es kann sich aber auch um eine Äußerung des Präsidenten über Glaubensfragen handeln. Weniger wahrscheinlich erscheint es, dass der Umschlag irgendwelche intimen familiären oder persönlichen Enthüllungen beinhalten könnte.

“Once it shall see the light of God when the time comes.” The secret of the sealed envelope with last words of T. G. Masaryk

In 1996, Antonín Sum, a former secretary of the minister of foreign affairs Jan Masaryk, handed an archive of the popular politician, preserved especially thanks to the secretary Lumír Soukup, over to the State Central (today National) Archives. In 2005, Antonín Sum added a sealed envelope to this collection, which is to contain the last words of the president Tomáš Garrigue Masaryk as they had been captured by his son Jan. The envelope is to be opened in 2025. The study details the last days of T. G. Masaryk in September 1937 and expounds on what the envelope may contain. It may be the words similar to those said by T. G. Masaryk to Edvard Beneš, in the presence of Jan Masaryk, during the president's illness in August 1934 that have a primarily political value; it may also be the expression of president's attitude towards religion issues. As less probable seems the assumption that the envelope would contain some intimate family or personal secret.